

VERENIGING
Vrienden
van
Sonsbeek

Infobulletin Parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem

Lente 2005, jaargang 17, nummer 1

Oorlogsmonument

De Tweede Wereldoorlog zit in ons collectieve geheugen. Ook als je er, zoals ik, geen dag van hebt meegemaakt. Wij, van na de oorlog, zijn opgevoed met goed en fout in die oorlog. Arnhem herdacht vorig jaar september de Slag van 60 jaar geleden. De binnenstad werd verwoest en ook de negen maanden durende evacuatie was traumatisch. Nergens staan zoveel oorlogsmonumenten als in Arnhem. In het Bezoekerscentrum Sonsbeek waren 45 Arnhemse oorlogsmonumenten te zien onder de titel 'Mo(nu)menten van Stille'. Het zijn er te veel en het onderhoud vormt een probleem. Adopteer een verwoest exemplaar. Maar nee, er zijn mensen die er nu nog een oorlogsmonument bij willen. Nummer 46. De gekozen tekst: 'de meeste mensen zwijgen, een enkeling stelt een daad'. Heldenromantiek. Maar oorlogen worden gewonnen door legers, niet door enkelingen. Terroristen zijn ook enkelingen die een daad stellen. Nummer 46 komt er: Aan de achterkant van Muis. De monumentendrang houdt niet op. Voor nummer 47 zoekt men een plek. Gelukkig zijn nieuwe objecten in onze monumentale parken nu vergunningplichtig. De Eusebiustoren is het ultieme oorlogsmonument van Arnhem. Daar kan niks tegenop. Eerst wederopgebouwd en 10 jaar geleden goed hersteld. Elke dag en elke nacht te zien vanuit de stad en ver daarbuiten.

Luuk Broer

VERENIGING
**Vrienden
van
Sonsbeek**

De Vereniging Vrienden van Sonsbeek wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de Gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is in woord en daad mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. De Vereniging Vrienden van Sonsbeek ondersteunt het Bezoekerscentrum Sonsbeek financieel met een vaste bijdrage per lid.

De contributie per lid bedraagt per jaar: voor particulieren € 12,50, voor verenigingen € 35,- voor bedrijven € 50,-; Bankrekeningnummer: ABN-AMRO 40 63 33 505 t.n.v Vrienden van Sonsbeek.

Bestuur Vereniging Vrienden van Sonsbeek: Hendrik Broekhuizen (voorzitter) tel. 4426212, Luuk Broer (secretaris) tel. 4424956, Kees Hoogendijk (penningmeester) tel. 4458408, Loes Prakke (ledenadm/promotie) tel. 4433495, Tjada van den Eelaart-de Sitter (schouw/gidsen) tel. 4455098. Adviseurs: Joop Morsink (historie), Jeroen Glissenaar (Stadsbeheer), Jeroen Voskuilen (Bezoekerscentrum).

De Stichting Bezoekerscentrum Sonsbeek wil bezoekers bewust maken van de mooie groene kanten van Arnhem. Dit gebeurt door het organiseren van tentoonstellingen, excursies en evenementen. Het bezoekerscentrum levert informatie over de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem en het is een goed startpunt bij een bezoek aan de parken. Website: www.bezoekerscentrumsonsbeek.nl

Bestuur Stichting Bezoekerscentrum Sonsbeek: Jan Vierdag (voorzitter) tel. 4437279, Bart Beukema (secretaris/ vice-voorzitter), Marijke de Bruïne (penningmeester), Jaap Nieuwenhuis (lid).

Secretariaat/ledenadministratie: Vereniging Vrienden van Sonsbeek per adres Bezoekerscentrum Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814CL Arnhem, Telefoon: 4450660, Email: info@parksonsbeek.nl Website: www.parksonsbeek.nl

Oproep Theepit

De heer C.Stijnman uit Lisse reageerde op onze oproep om gegevens over bloemist Schuurman. Hij is zoon van P.Stijnman, de eerste pachter van de 'Theepit' in park Sonsbeek. Voor vele duizenden Arnhemmers en niet-Arnhemmers was de Theepit het Sonsbeekpaviljoen een geliefd plekje, waar men op mooie zomeravonden genoot van het strijkje op het gazon tegenover de Kleine Waterval. Waar men (school)feesten en partijen hield. We willen het volgende nummer wijden aan de Theepit in de vorige eeuw. We zijn benieuwd naar uw herinneringen aan de Theepit.

Wilt u die sturen aan: Infobulletin Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem, of mailen naar: info@parksonsbeek.nl

Theeschenkerij Restaurant

SONSBEEK

Nieuw
Fleuriq Gezellig

Foto omslag: vanaf het dak van de Parktoren. Molens, Lorentz, Witte Villa en Grote Weide. Op de achtergrond: flats Kluizeweg, ziekenhuizen, Belvédère en Heidemijtoren.

Zypendaal na de Brantsens (deel 1)

Dit jaar is het 75 jaar geleden dat de gemeente Arnhem Zypendaal aankocht. Aan de aankoop in 1930 ging een vijftal jaren vooraf waarin de gemeente het park in bruikleen kreeg. In diezelfde periode kwam er een einde aan de band tussen de buitenplaats Zypendaal en de familie Brantsen. Meer dan anderhalve eeuw hadden vijf generaties van dit de Arnhemse regentengeslacht Zypendaal bewoond. Aanvankelijk als buitenplaats, maar vanaf het eind van de 19de eeuw gingen zij gedurende het hele jaar op Zypendaal wonen. De onderhandelingen over de verkoop van Zypendaal begonnen zelfs al voor het overlijden van de weduwe Brantsen-Bohlen. Wij hebben Jorien Jas, conservator bij de Gelderse Kasteelen / Geldersch Landschap, gevraagd de geschiedenis en het gebruik van Zypendaal sinds de verkoop door de familie Brantsen te schetsen.

In dit nummer het eerste deel: vanaf de verkoop in 1925 door de Brantsens tot aan de Tweede Wereldoorlog

Al in 1924 liet graaf von der Goltz aan het gemeentebestuur weten dat het landgoed zou worden verkocht. Het was toen precies 25 jaar geleden dat de gemeente Arnhem Sonsbeek had verworven. Desondanks bleek het allerminst vanzelfsprekend voor de gemeente om het aangrenzende Zypendaal aan te kopen. De onderhandelingen vonden plaats toen de laatste weduwe Brantsen nog op huis Zypendaal woonde. De Gemeente Arnhem werd als eerste de kans geboden park en huis (Arnhemmers noemen het 'kasteel') Zypendaal aan te kopen. De discussies tussen burgemeester en wethouders en de gemeenteraad verliepen stroef en spitsten zich toe op de verkoopprijs. In een raadsvergadering van begin 1925 werd het voorstel om huis en park voor 450.000 gulden aan te kopen verworpen. De raad vond de koopprijs "zeer veel te hoog". Met 24 tegen tien stemmen werd een motie aangenomen om Zypendaal aan te kopen voor 350.000 gulden. Dat was voor de eigenaren onbespreekbaar. Graaf von der Goltz dreigde met sloop van het landgoed, een groot deel van het bomenbestand zou spoedig worden gerooid. Gelukkig kreeg de geschiedenis een gunstige wending door het optreden van de directeur van wat toen de grootste industriële onderneming van Arnhem was.

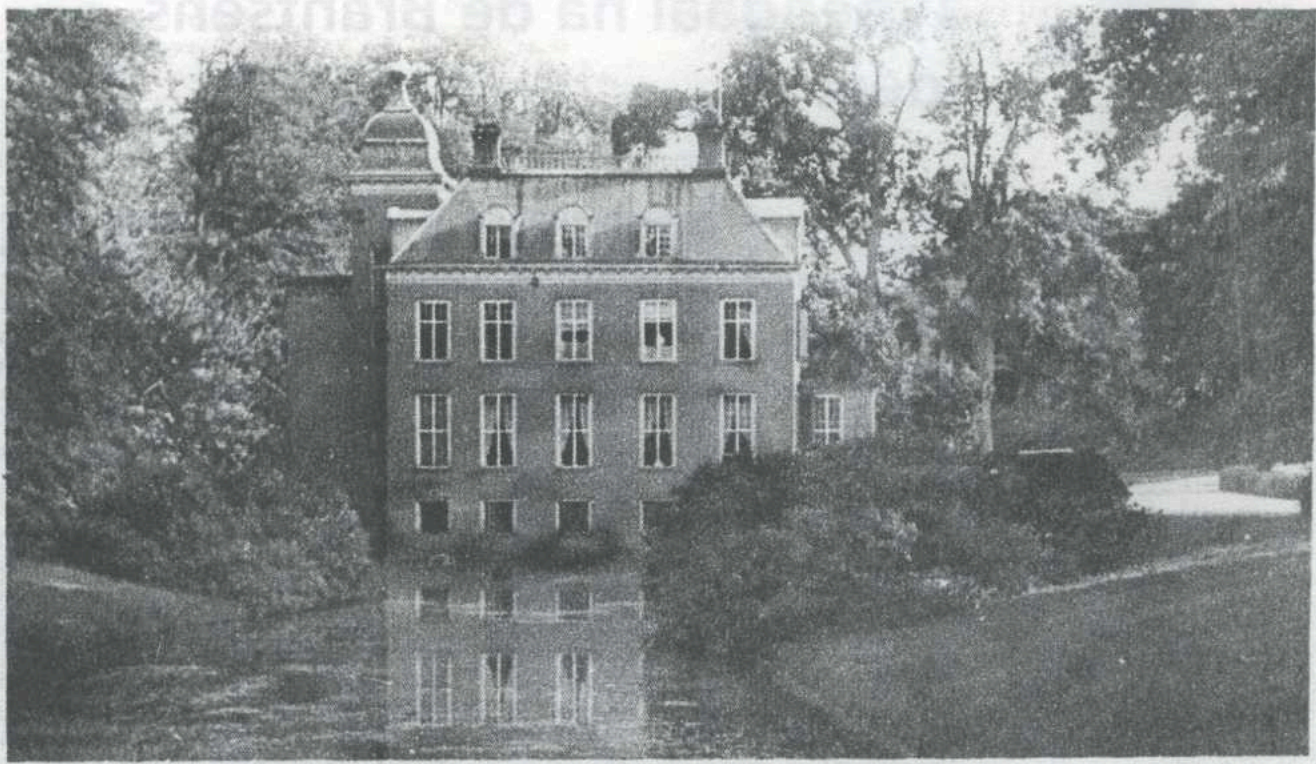
Een lustoord gered

De directeur van de N.V. Nederlandsche Kunstzijdefabriek, dr. J.C. Hartogs, kocht, kort nadat de gemeenteraad zich tegen de aankoop had verklaard, huis en park Zypendaal voor 405.000 gulden. Zijn bedoeling was "te voorkomen, dat het natuurschoon van het landgoed Zypendaal verloren ga". Met de verplichting het als openbaar park te onderhouden werd Zypendaal om niet in bruikleen gegeven aan de Gemeente Arnhem. En zo gebeurde het dat Arnhems grootste bedrijf er voor zorgde dat Zypendaal een nieuwe toekomst kreeg "als lustoord en wandelplaats voor de geheele bevolking". Zijn aankoop van Zypendaal

om het park openbaar toegankelijk te maken, past in een reeks van filantropische activiteiten van Hartogs. Zo richtte hij bijvoorbeeld een dagsanatorium voor kleuters op. Als voorwaarde stelde de Kunstzijdefabriek dat de gemeente het onderhoud van het park voor z'n rekening zou nemen. De kosten van herstel en onderhoud van het park werden berekend op 7000 gulden per jaar. Voor dit bedrag was het mogelijk het hele jaar twee werklieden aan te stellen, die in perioden van houtkap werden aangevuld met extra personeel. In de raadsvergadering over het voorstel Zypendaal in bruikleen te aanvaarden volgden lofuitingen elkaar op. Er waren wel vragen van financiële aard. Was de gemeente niet beter af geweest met aankoop in plaats van bruikleen? Was het onderhoud niet te laag begroot? De wethouder benadrukte het onderscheid tussen de parken Sonsbeek en Zypendaal. Waar Sonsbeek werd onderhouden als een wandelpark was het de bedoeling Zypendaal te onderhouden in de "natuurstaat" waarin het op dat moment verkeerde. Zonder hoofdelijke stemming werd het voorstel van burgemeester en wethouders aanvaard.

Oost en west op Zypendaal

De bruikleenovereenkomst tussen de Kunstzijdefabriek en de Gemeente Arnhem betrof alleen het park. Huis Zypendaal met bijgebouwen en omgeving en ook 14,5 ha bouwland bleven daarbuiten. Het huis werd nog bewoond door de weduwe Brantsen-Bohlen. Zij overleed op 21 april 1926. Direct na haar overlijden, nog voor de ontruiming van het huis, is een reeks foto's gemaakt van het interieur van Zypendaal. Het afscheid van de familie Brantsen van "de Zyp" was nabij. Na het overlijden van de bewoonster kwam ook het huis Zypendaal ter beschikking van de Kunstzijdefabriek en kort daarna moeten de onderhandelingen zijn gestart over een grootschalige Indische tentoonstelling, te houden in Arnhem. De initiatiefnemers

Het landgoed Zypendaal,
eens eigendom van gravin van der Goltz, is door de Ned. kunstzijdefabriek aan de gemeente
Arnhem ten geschenke aangeboden.

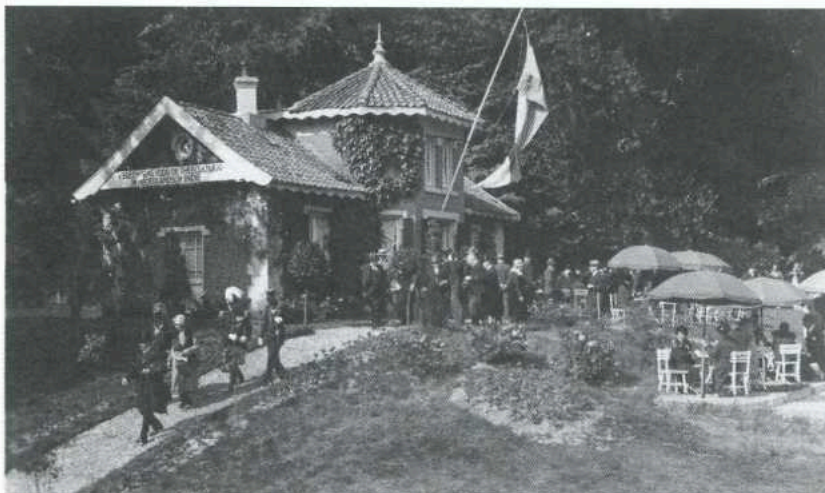
Uit de bruikleenperiode: krantenfoto van kasteel Zypendaal, met onjuist bijschrift; foto uit de collectie van Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen, Arnhem

benaderden Hartogs en al snel werd overeenstemming bereikt: huis Zypendaal en onmiddellijke omgeving zou het tentoonstellingsterrein vormen. De Indische Tentoonstelling vond plaats in juni-juli 1928. Wat de omvang betreft is de Indische tentoonstelling wel vergeleken met de gelijktijdig in Amsterdam gehouden Olympische spelen. Prins Hendrik opende de tentoonstelling op 11 juni 1928. In de volgende zeven weken kwam er een half miljoen bezoekers. Daarmee was de manifestatie een groot succes: zowel de bezoekersaantallen als de inkomsten waren hoger dan verwacht. In huis Zypendaal waren enkele vertrekken ingericht met producten uit Indië. Rond het huis lagen verschillende paviljoens, waarvan vooral

het vlakbij het huis gelegen Indische restaurant met zijn ronde plattegrond en bijzondere dakconstructie opviel.

Alsnog aangekocht

Eerder dan beide partijen hadden verwacht kwam er een einde aan het bruikleen van het park. Op 29 maart 1930 werd de overeenkomst opgezegd door het bedrijf dat inmiddels Algemeene Kunstzijde Unie of ENKA heette. Onmiddellijk antwoordden burgemeester en wethouders dat het onwaarschijnlijk was dat gemeenteraad akkoord ging met aankoop van Zypendaal voor de verkoopprijs van vijf jaar eerder. Burgemeester en wethouders schroomden ook niet direct aan de rijksoverheid een bijdrage te vragen. Met de Kunstzijde Unie werd

Tijdens de ITA in 1928: Indisch Theehuis in het gouverneurshuysje; ansicht collectie Frans Brink

stevig over de prijs onderhandeld. De doorbraak vormt de toezegging die het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Landbouw op 2 juni 1930: gedurende tien jaar zal een jaarlijkse bijdrage van 10.000 gulden beschikbaar worden gesteld voor aankoop en onderhoud van Zypendaal. Ruim twee weken later deed de ENKA een laatste bod: de vraagprijs voor huis Zypendaal en bijgebouwen, park en bouwland werd definitief vastgesteld op 375.000 gulden. De ENKA moest door de slechtere economische situatie Zypendaal verkopen. Voor de gemeente Arnhem waren het echter ook geen gemakke-

lijke tijden. Burgemeester en wethouders moesten alles in het werk stellen om de aankoop mogelijk te maken. Daarbij werd het succes van de Indische Tentoonstelling aangehaald. Waarom zouden niet meer van dergelijke activiteiten kunnen worden gehouden die bezoekers uit het hele land naar Arnhem zouden doen stromen? De gemeenteraad ging overstag en vanaf 1 november 1930 mocht de gemeente Arnhem zich eigenaresse noemen van Zypendaal. Met recht was de gemeente trots op de verwerving van deze "schat van natuurschoon". Huis en park gingen een nieuwe toekomst tegemoet. Het huis zou spoedig een pensionfunctie krijgen. In 1937 kwam daarin verandering doordat het Ministerie van Oorlog onderhuurster werd.

Jorien Jas

Gebruikte bronnen:

Gelders Archief, Archief Gemeente Arnhem: secretarieearchief 1925-1937.

P. van Dam, De I.T.A.. Een Indische tentoonstelling op het landgoed 'Zypendaal'. Arnhem de genoeglijkste, jrg. 11 nr. 3, september 1991, p. 100-108.

Mr. S.J. de Monchy, Twee ambtsketens.

Herinneringen uit mijn burgemeesterstijd, Arnhem 1946.

Willem Tiemens †

Eind januari overleed onverwacht Willem Tiemens. Willem was bekend als gedreven amateur historicus. Hij heeft zich met name ingelaten met de geschiedenis van Arnhem in de Tweede Wereldoorlog. Dé oorlog. In 2003 droeg hij bij aan ons blad met de serie artikelen over de laatste adellijke bewoners van kasteel Zypendaal. Hij heeft zich ingezet voor herbouw van het Jachthuis op de Gulden Bodem. Vorig jaar publiceerde hij in ons blad een artikel over huis Wielbergen in Angerlo, een kopie van het afgebroken Jachthuis. De redactie raadpleegde hem over de geschiedenis van Sonsbeek tijdens de oorlog. En natuurlijk hadden wij hem de tekst willen laten meelesen van het artikel over 75 jaar landgoed Zypendaal in gemeente-eigendom. Dat kon helaas niet meer. Op 29 januari is hij begraven op het kleine kerkhof van Schaarsbergen. Ons medeleven gaat uit naar zijn familie.

Tamme kastanjes

Bijzondere bomen

De Romeinen brachten de Tamme kastanje *Castanea sativa* vanuit het Middellandse-Zeegebied naar West-Europa.

Kastanjes vormden vroeger een belangrijke voedselbron. Het duurzame hout wordt onder andere gebruikt voor parketvloeren, meubels en kisten en vaten voor voedingsmiddelen. De mindere kwaliteiten worden veel gebruikt voor afrasteringspalen.

De Tamme kastanje is een boom met een brede kroon en diepe wortels. De bladeren zijn lancetvormig, getand en glanzend donkergroen.

Na het afzagen lopen de bomen weer uit. Tamme kastanjes kunnen eeuwen oud worden.

De Tamme kastanjes aan de ingang van park Gulden Bodem zijn de oudste van Nederland. Er wordt beweerd dat deze bomen door hertog Karel van Gelre zijn aangeplant. Hij had rond 1525 een zomerverblijf op de plaats waar nu het eiland in de Grote Vijver van Sonsbeek ligt. Dan zouden ze meer dan 475 jaar oud zijn. Het verhaal is niet zeker en

Arnhem - Zijpendaal - Dikke Boom

de precieze leeftijd van de bomen is onbekend. Waarschijnlijk zijn deze kastanjes 350 jaar oud en daarmee de oudste bomen van de parken. Door hun ouderdom en door verhalen rond de bomen zijn ze erg waardevol. In de loop van hun leven zijn ze meermaals door boomchirurgen onder handen genomen. De dikste boom heeft een omtrek van wel 740 cm.

Luuk Broer

Bij de foto's: de eerste is een foto uit 1905 van de dikste Tamme kastanje van Gulden Bodem. De afbeelding komt uit de ansichtencollectie van Frans Brink. De tweede is een foto uit 2005 van dezelfde boom vanaf dezelfde plek. De stam ziet er niet veel anders uit maar de kroon heeft in die 100 jaar flinke klappen gehad.

Het Sonsbeek van Zocher - 1946

Het afgelopen jaar stond in het teken van de zestigste herdenking van de Slag om Arnhem. Dit jaar zal de bevrijding van de stad alle aandacht krijgen. Na de verloren strijd om de Rijnbrug moest iedereen de stad verlaten. Pas negen maanden later konden de inwoners van Arnhem weer terugkeren naar hun geplunderde stad en zwaar gehavende huizen. Ook park Sonsbeek heeft zwaar te lijden gehad onder de oorlogshandelingen en het gebrek aan onderhoud in die periode. Dat blijkt wel uit een artikel uit het weekblad 'Het Kompas' van januari 1946. De schrijver wijst er op dat Sonsbeek geen natuurlijk park is maar door mensenhanden is aangelegd naar het ontwerp van de beroemde tuinarchitect J.D. Zocher.

Dat heeft Gelderland behouden en wij in Nederland allemaal: Sonsbeek! Vaak heeft men zich afgevraagd: wat zou er van Sonsbeek zijn geworden? Zullen de Duitsers het zoo beroemde park ongemoeid laten? Zullen ze hun schendende handen ook niet uitsteken naar de heerlijke schepping van Zocher, den grooten parkenkunstenaar, die jaren geleden dit lustoord als buitenverblijf der Van Heeckerens schiep?

Het zag er verwilderd uit. De gazons, de groene, zacht glooiende velden langs de vijvers, de slingerende wandelpaden, ze waren niet meer te vergelijken met die uit de dagen van voor de evacuatie. Wat kan een park veranderen, wanneer er maanden lang geen menschenhand meer tot onderhoud wordt uitgestoken, wanneer de regens het zand van de heuvels naar de paden in de dalen kunnen voeren, zonder dat plantsoenarbeiders na iedere bui den weg weer vrij maken, wanneer het water uit de bronnen en beken niet zorgvuldig naar de vijvers wordt geleid. Negen maanden hebben de krachten der natuur vrij spel gehad. Wie het vroeger niet geloofde, zal het nu begrepen hebben: Sonsbeek is een schepping van menschen. In Sonsbeek werd de natuur 'geleid'. Zou de mensch de leiding uit handen geven, dan zou Sonsbeek na eenige jaren geen Sonsbeek meer zijn, maar een wild en woest moerasgebied. Zoover is het nu niet gekomen. De evacuatie duurde 'slechts' negen maanden.

Maar de herten waren weg en de eenden ook. En dat is voorloopig een leelijk ding. Want de prachtige hertenkamp was een attractie, waarvan in de vacantiemaanden de jeugd uit alle deelen van ons vaderland met volle teugen genoot. Voor de herten zamelden de Arnhemse kinderen langen tijd eikels en aardappelschillen in, om de dieren door de zware oorlogswinters heen te helpen. Het is vergeefs geweest. De Duitsers hebben de herten geschoten. Slechts een paar wisten er te ontkomen, doordat tijdens de schietpartij het hek was blijven openstaan. Ook een aantal

eenden viel als 'oorlogsslachtoffer' en de rest nam de vlucht.

Er stortte een VI in het park, aan den voet van den Twaalf Apostelenberg. Boomen knapten af, takken werden afgerukt. Maar het gebouw der Heidemaatschappij had er het meest van te lijden. Er zijn heel wat boomen geveld, hier en daar werden palissades opgericht, maar goddank, de eigenlijke schoonheid van Sonsbeek's onovertroffen boomenpracht werd er niet door aangetast.

De boerderij bij den grooten vijver, het dorado der dagjesmensen, werd nogal ernstig beschadigd, maar dat is gelukkig al weer verholpen. Van de witte tafels en stoelen zijn er nog heel wat overgebleven. De Theeschenkerij is er heelhuids afgekomen. Duizenden hebben al weer genoten van het heerlijke zomeravondsche zitje aan den voet van de ruischende woudreuzen.

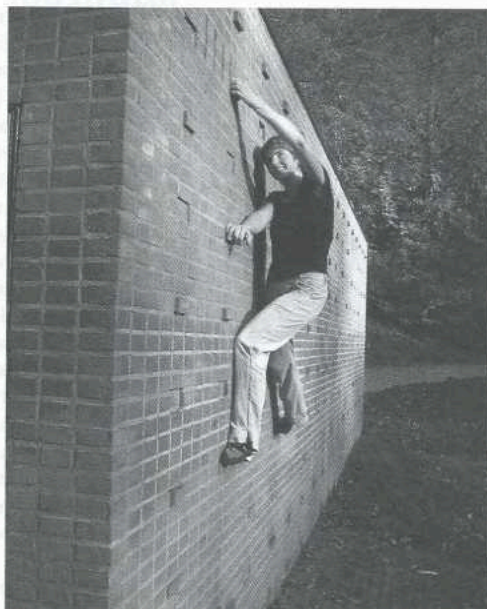
Hun waterval vonden de Arnhemmers terug in zijn oude glorie. Al de geweldige zwerfsteenen lagen er nog. De Duitsers hebben in Arnhem dan toch nog een paar dingen op hun plaats gelaten. Maar ja, een steentje van 7000 kilo verschuif je nu niet zoo gemakkelijk. Wie weet of ze het anders toch niet gedaan zouden hebben. Voorspelde Blokzijl niet, dat de Duitsers in ons land geen steen op den ander zouden laten? De keien van Sonsbeek's waterval zijn blijkbaar te zwaar geweest.

En de bankjes. Ja, die tallooze bankjes, waarop overdag zooveel ouden van dagen, moeders met kinderen en vermoeide wandelaars hebben gerust en 's avonds de jeugd van Gelre's hoofdstad haar dure liefdeseeiden heeft gezworen. Er zijn er heel wat verdwenen. De meeste hebben nog maar een enkele smalle plank als zitting of als leuning over. Maar Arnhem heeft geleerd zich te behelpen. De bankjes waren nog even druk bezet. 's Avonds vooral. Alleen klonk het gefluister der minnekoozenden den ouden boomen niet meer zoo vertrouwd toe als vroeger. Er was te veel Engelsch bij

Klimmen op de Ronde Weide

Er staan twee onopvallend bedoelde gebouwtjes op de Ronde Weide. Ze werden er in 1999 neergezet als vervanging van de oude zeecontainers waarin materialen voor de concerten op de Ronde Weide werden opgeborgen. De bouwsels op de Ronde Weide roepen vragen op. Waarom steken sommige bakstenen uit? Is dat alleen maar omdat een vlakke muur zo saai is of zit er een nog een andere bedoeling achter? Het klimmersblad 'Hoogtelijn' onthulde het geheim van de Ronde Weide. Ik citeer uit dat blad, sprak met actieve klimmers en met architect Marco van der Wel.

Bij de renovatie van Sonsbeek in 1999 waren de Park Open-concerten op zondagmiddag al een gewaardeerde traditie. Op de Ronde Weide stonden twee ijzeren zeecontainers waarin de spullen voor het podium en de snackkiosk van Park Open werden opgeborgen. Bij de opknappingsbeurt van het park werden die roestbakken vervangen door een blijvend onderkomen voor materiaal, kiosk en toiletten. Ontwerper van de gebouwtjes werd Marco van der Wel, toen werkzaam bij architectenbureau AGS. In de eerste plannen waren wat speelelementen opgenomen. Marco wilde het schuine dak van een gebouwtje inrichten als piratenschip. De opdrachtgever, gemeente Arnhem, was hier voorzichtig mee uit angst voor ongelukken met spelende kinderen. De architect was het daar niet mee eens. In het park zijn er zoveel mogelijkheden om uit een boom of van een heuvel te vallen. De opdrachtgever zag dat anders en Marco drong niet verder aan maar verborg een speelelement in het ontwerp. Hij is zelf een actieve klimmer ('boulderaar')

en een klimmogelijkheid lag voor de hand. Bevriende klimmers adviseerden hem bij het uitwerken van de opdracht. Ze zochten uit hoe breed de randjes moesten zijn om een leuke uitdaging te vormen. De metselaar kreeg opdracht om bepaalde stenen volgens een schema op een vaste afstand te laten inspringen of uitsteken en op de overige plaatsen mocht hij het zelf invullen. Door de keus van een zogenaamd tegelverband in het metselwerk in plaats van het gebruikelijke halfsteensverband is de verdeling van uitstekende en inspringende stenen ritmisch, strak en rustig geworden. Eigenlijk valt het niet op en dat had Marco ook zo bedoeld.

Marco van der Wel is inmiddels met een collega eigenaar van architectenburo 024. Inderdaad, het netnummer van Nijmegen. Hij heeft bij de renovatie van Sonsbeek niet alleen de klimcontainers op de Ronde Weide op zijn naam gezet maar hij is ook ontwerper van drie andere objecten in Sonsbeek. Dat zijn de historiserende entreepoort van het park tussen de portiershuisjes aan de Apeldoornseweg, de strak modernistische Fonteinvijverbrug over de Jansbeek en de futuristisch ogende podiumtent op de Ronde Weide.

Je ziet vaak kinderen op het dak van de klimcontainers. Maar nog nooit heb ik iemand klimmend aan de muur van de gebouwtjes zien kleven. Zelf begin ik er niet aan en voor de proef op de som ben ik met twee actieve klimmers naar de Ronde Weide gegaan. Het werkt: zie de foto. Ze hebben er plezier in, maar ze voelen na afloop hun vingers wel. Heeft Marco nog een boodschap? Ja: "gebruik het" Hij wil dat er meer van dit soort in gebouwen verborgen gebruiksmogelijkheden komen.

Luuk Broer

Nieuws uit bos en park: op safari met de parkbeheerder

Op het moment dat ik dit artikel schrijf, is het prachtig winterweer. De zon schijnt en de 'lente zit in de lucht'.

Behalve dat je aan de bomen en planten kunt zien dat het lente wordt, kun je het ook ruiken: de lucht heeft dan iets 'zoetigs'. Een ideaal dagje dus om weer eens met parkbeheerder Jeroen Glissenaar op pad te gaan en te bekijken wat er de afgelopen maanden is gebeurd en wat er binnenkort staat te gebeuren in bos en park.

We beginnen onze tour bij het Sonsbeek-paviljoen. We zien we dat er in het laantje zogenaamde 'struikelhekken' zijn geplaatst. Dit zijn lage hekwerken, die tot doel hebben dat er geen auto's meer worden geparkeerd. Even verderop is een grote eik omgevallen. Hij is precies op een bankje terecht gekomen, waar dan ook niets meer van over is gebleven. In de vakantieperiode is er weer veel werk verricht door jongens en meisjes die door de rechter een taakstraf opgelegd hebben gekregen. Ze doen allerlei werkzaamheden zoals grind aanharken en watergoten schoonmaken. Jeroen geeft uitleg aan de 'boefjes' en hun begeleider over wat ze moeten doen en vervolgens gaan ze zelfstandig aan de slag. Het is een goede en goedkope manier van arbeidskrachten inhuren en van het maatschappelijk bezig te laten zijn van deze jongeren.

Het heeft lang geduurd, maar eindelijk is hekwerk rond de hertenkamp hersteld. Ook het bankje op de Apostelenberg is gemaakt. Het was door vandalen (toekomstig te werk te stellen

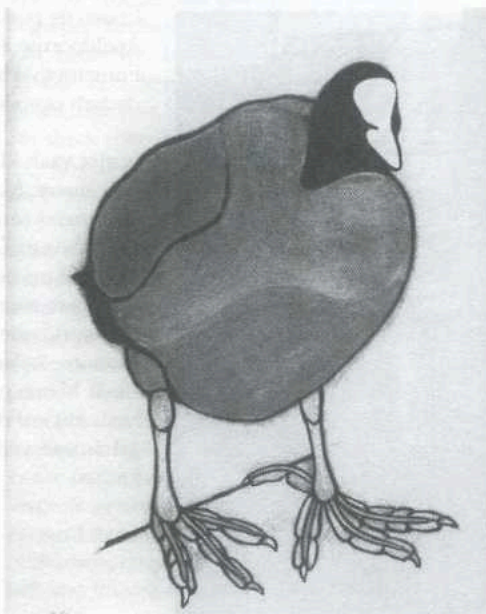
'boefjes?') vernield. De Apostelenberg dankt zijn naam overigens aan de elf lindes die in een cirkel op de berg staan.

Bij de Ronde Weide zijn veel heggen gesnoeid en op plaatsen waar bomen waren weggehaald, zijn inmiddels nieuwe boompjes geplant. Er zijn drie grote eiken gekapt omdat deze gevaar opleverden. Twee van de bomen hadden last van een 'houtschoolzwam' en de derde had een zogenaamde 'plakoksel', een hele zware zijtak. Ook hier zullen nieuwe bomen geplant worden.

Richting De Boerderij zien we dat er veel is gebeurd. Bij de vijver is hard gewerkt. Grote groepen rododendrons zijn gesnoeid en weer teruggezet. Hierdoor is een vrij zicht op de vijver ontstaan. De bomen die er nog staan, dienen ter bescherming van de ijsvogel. Door al dat kappen en snoeien ligt er veel hout in het park. Wie nog hout nodig heeft, kan in contact treden met de parkbeheerder. Na overleg kan het hout dan kosteloos meegeenomen worden.

Ook bij het bronbosje in park Zypendaal zijn de rododendrons gesnoeid. Hierdoor is er nu ook plaats voor andere planten. Tegen een boom zien we een eekhoortje zitten. Dat had kennelijk ook al het idee dat het al lente is. Een deel van de stam van de boom is omwikkeld met jute. Dit voorkomt dat de schors van de boom door zonlicht oververhit raakt en dat er uit de schors stroperig sap komt. In plaats van de schors, wordt nu de jute verwarmd. Dit voorkomt dat de boom van binnen te warm wordt en het zorgt ervoor dat het transport van water in orde blijft. Verder komen we in dit park een open ruimte tegen. Hier kan de natuur zijn gang gaan; de plek mag zichzelf ontwikkelen. Op de Biksborg, de grote heuvel achter het kasteel, zijn op het hoogste punt eiken geplant. Samen met de open ruimte vormt dit een markant deel van het park. We rijden langzaam terug naar het beginpunt van het tochtje. We zijn rond. Meer wetenswaardigheden volgen in het volgende Infobulletin.

Annelies Verheij-Reijnen

Tekening: Sonsbeek - Rosemin Hendriks (2002).

Overgenomen uit: Pocket Arnhem, DWIAWHGI #4 januari 2005, Encyclopedie van de onvolledigheid; Uitgeverij Plaatsmaken, Arnhem.

Jaarvergadering Vrienden / Veluwe – land van water

Op woensdag 23 maart 2005 vindt de jaarvergadering van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek plaats. De vergadering begint om 20 uur in Bezoekerscentrum Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a. De leden hebben hiervoor een uitnodiging ontvangen. De huishoudelijke agenda betreft: jaaroverzicht, financieel verslag en begroting, bestuurswisselingen en rondvraag. Aansluitend op de korte huishoudelijke vergadering vindt er een inhoudelijke presentatie plaats. Dit jaar over de sprengen en beken van de Veluwe.

Bioloog Jan Aalbers vertelt op de jaarvergadering van 23 maart over het ontstaan en de waarden van de Veluwe sprengen en beken.

Hij is werkzaam in het voortgezet onderwijs en is sinds 1992 als vrijwilliger betrokken bij de Stichting Veluwe Sprengen en Beken.

Daarnaast is hij lid van het algemeen bestuur van Waterschap Veluwe.

Na een kort overzicht van de geologische geschiedenis en de huidige klimaatgegevens wordt duidelijk waarom juist de Veluwe met de vele tientallen watermolens zoveel kansen bood voor de vroeg- industriële ontwikkeling van de Veluwe. De verschillen tussen sprengenbeken en

andere beken komen aan de orde. Sprengen en beken vormen nog steeds een uniek leefmilieu voor specifieke flora en fauna.

De waterschappen hebben de onderhoudstaak van de eigenaren van de watermolens overgenomen. De ecologische, cultuurhistorische, landschappelijke en recreatieve waarden van de sprengen en beken worden toegelicht en in verband gebracht met het moderne waterbeleid.

In de presentatie zijn veel voorbeelden opgenomen van fraaie plekjes aan, in en om het Veluwe water. Uiteraard krijgt de omgeving van Arnhem extra aandacht. De omgeving van Sonsbeek biedt talrijke aanknopingspunten om al deze onderwerpen te illustreren. Tenslotte: vragen staat vrij. Zonodig gaat de spreker in op de vraag of de zalm zou moeten terugkeren in de Jansbeek.

Illustrator

De tekeningen bij het artikel 'De huiszwaluwen van Sonsbeek' in het vorige nummer zijn gemaakt door Ed Hazebroek.

Waar wonen de Vrienden van Sonsbeek?

De Vereniging telt 600 leden. De helft van de leden woont in de wijken die direct grenzen aan de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Die wijken zijn Burgemeesterswijk, Transvaalkwartier, Sonsbeekkwartier/St Marten, Cranevelt/Alteveer en Hoogkamp/Gulden Bodem. Een derde van de leden woont in overig Arnhem en een zesde van de leden woont in de aangrenzende gemeenten Renkum en Rheden of in de rest van Nederland. Zijn uw burens al lid? Spreek ze eens aan.

Lorentz-boekje

Na het overlijden van Neerlands bekendste wetenschapper H.A.Lorentz, op 4 februari 1928, riep de Gemeente Arnhem onmiddellijk een Lorentz-Comité in het leven. Het gemeentebestuur wilde haar beroemde zoon eren met een statig standbeeld. En dat is gelukt. Sinds 1931 staat een indrukwekkend monument ter ere van deze natuurkundige en Nobelprijswinnaar in park Sonsbeek. Omringd door vakgenoten, kijkt een bronzen Lorentz uit over de stad, waar hij opgroeide en waar de basis werd gelegd voor zijn latere wetenschappelijke carrière.

In de zomer van 2003 was in Bezoekerscentrum Sonsbeek de tentoonstelling 'De Arnhemse jaren van Hendrik Antoon Lorentz' te zien. Nu is de informatie en het beeldmateriaal van de expositie verwerkt tot een handzaam en kleurrijk boekje.

Het boekje beschrijft het leven van Lorentz, vanaf zijn geboorte in 1853 tot aan zijn vertrek uit Arnhem in 1878 en de ontwikkeling van de stad in die periode. Het boekje kost € 4,95 en is verkrijgbaar bij de infobalie van Bezoekerscentrum Sonsbeek.

Jos Diender

'De Arnhemse jaren van Hendrik Antoon Lorentz' is het tweede deel in de Sonsbeek-reeks, een serie boekjes die op toegankelijke wijze een historisch aspect van park Sonsbeek belichten. Eerder al verscheen 'Hendrik van der Wall, Molenaar aan de Beek'.

VERENIGING
Vrienden
van
Sonsbeek

Colofon

Het Infobulletin is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek en van het Bezoekerscentrum Sonsbeek. Het bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek.
ISSN 1567-1054

Redactie:

Jos Diender
Annelies Verheij-Reijnen
Luuk Broer (eindredacteur)

Vormgeving:

Raymond Paulus

Druk:

Presikhaaf Grafische Diensten

Redactie-adres:

Bezoekerscentrum Sonsbeek
Zypendaalseweg 24a,
6814CL Arnhem
email: info@parksonsbeek.nl

Het zomernummer van het Infobulletin verschijnt 21 juni. Uiterste datum inleveren kopij: 20 mei 2005.

Reden retourzending:

postcode:

Plaats:

Naam:

Het correcte adres is:

6814 CL Arnhem.

Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24A, of deze strook in een enveloppe terug sturen naar gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat

Retour afzender/adreswijziging

TPG Post
Port betaald